

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Гоблик Олександри Вікторівни
“Музичні твори «Ave Maria»: жанрово-стильовий аспект”, представлена до
захисту на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за
спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Як відомо, від часу утвердження християнства, Матір Божу шанували як символ Церкви за її особливу місію, Впродовж століть її образ приваблював не тільки теологів-філософів, а й служителів мистецтв. Богородиця, яка символізує єдність божественного й земного, тлінного й вічного вважалася посередником між Богом та людьми. Дуалізм, притаманний образу Богоматері мислителі різних епох розглядали як етико-естетичний та духовний орієнтир антропоцентричних пошуків.

Описана в Євангеліє від Луки сакральна подія Благовіщення вважається однією із головних у христології. Її сакральний зміст, відображеній у молитві Ave Maria, завжди слугував джерелом натхнення композиторів, художників, скульпторів, що віддзеркалено в численних мистецьких шедеврах.

Про потужний духовний імпульс ключової сакральної фрази «Ave Maria» свідчить достатньо велика кількість одноіменних музичних творів. Як зазначає дисерантка: «Композиторське втілення Ave Maria виявляє різноманітні варіанти від збереження канонічного тексту латинської молитви до звільнення від нього» (с. 4). Значна кількість дослідницьких праць, у тому числі музикознавчих, в яких висвітлюються різні аспекти зазначеної містерії, також є свідченням зацікавленості наукової спільноти даною тематикою. Розмаїття музичних артефактів, виражене жанровим та стилювим багатством, все ще не отримало комплексного вивчення, що можна трактувати в дисертації як вияв наукової новизни. Дослідниця виділяє широкий пласт композицій в окрему групу, що створило можливість розглядати її як окремий феномен.

Будь-яке наукове дослідження потребує серйозних методологічних зasad та філософського підґрунтя, необхідного в процесі розробки різного роду мистецтвознавчої проблематики. Подана детальна джерелознавча база дисертаційного дослідження включає в себе праці філософсько-естетичного та музикознавчого спрямування: присвячені проблемам східної церковної традиції, жанру та стилю, музичній інтерпретації *Stabat Mater*; узагальнюючі публікації з історії музики, в яких розглянуто твори «*Ave Maria*». Дисертанткою досліджено музичні твори від VII — до початку ХХІ ст., в яких докладно проаналізовано 59 арт-зразків не лише композицій на канонічний текст, але й твори з іншими вербальними чинниками та інструментальні приклади. Проаналізовані нотні тексти, серед яких залучено і рукописні, зокрема, фортепіанний диптих А. Караманова, симфонічна поема Є. Станковича, що також є ознакою новизни дослідження.

Загалом у списку літератури –229 позицій, у тому числі 39 іноземних джерел: англійською, італійською, німецькою, польською, португальською мовами, цитатами з яких дисертантка підкріплює власні судження у роботі.

У 5-и Додатах представлена: зразки репродукцій художніх творів з назвою «*Ave Maria*» в образотворчому мистецтві; тексти, пов’язані з тією ж назвою (крім канонічних молитов, серед авторських робіт – є цікаві приклади поезій І. Багряного, В. Івасюка, А. Тарковського); нотні приклади; перелік музичних композицій з назвою «*Ave Maria*» (232 позиції); географія їх поширення. Виважено та доречно підібраний Додаток також свідчить про відповідний рівень опрацювання матеріалу.

Теоретична концепція, яку пропонує дослідниця, носить індуктивний характер, тобто, (в першому розділі) перш ніж простежити різні інтерпретаційні варіанти верbalного символу *Ave Maria* у різних артефактах мистецтва, вона звертається до первинних, лінгвістичних смислів цієї фрази. Отже, докладно обґрунтovується семантика латинського вербального символу «*Ave Maria*», його походження, зокрема складової «*Ave*». Авторка з’ясовує: «... це початкові слова молитви, яка на початку культового

функціонування не була загальновідомою та канонізованою. Перекладаючи дослівно Ave Maria, отримуємо перше, хоча й буквалізовано-прямолінійне, але потрібне першоджерельне тлумачення цього латинського мовного коду». «...ave — це ординарне та широковживане у латині слово, є привітанням, яке вживають при зустрічі або прощенні,...» (с.13). Отже, у перекладі з латинської мови Ave Maria означає «Здрастуй, Маріє» або «Вітаю, Маріє». Дослідниця, звертає увагу на те, що в оригіналі Біблії грецькою мовою замість ave - є слово kaire, яке перекладається як «радуйся», що відображене в українському варіанті молитви «Богородице Діво, радуйся».

Дослідниця пропонує ще декілька варіантів походження сакральної фрази зокрема, цікавою версією видається пояснення дослідників Л. Канделарія, С. Когут, згідно якого слово «Ave» – є дзеркальним відображенням верbalного «ракоходу» імені Eva. Якщо через Єву у світ прийшов гріх, то Діва Марія народила світові Месію, який виправив гріхопадіння Адама. Авторка спирається на цікаве міркування С. Когут: «Марія як „нова Єва“ викупила гріх „першої Єви“, починаючи шлях повернення до втраченого життя у єдності з Богом» (с.14.). Отже, п. О. Гоблик робить висновок: «Ця фраза є своєрідним «екстрактом» емоційної просвітленості, піднесеності події Благовіщення. Вона стає кодовим втіленням святості, чистоти та ідеальності Богородиці, її образу, наповненого категоріями вищої людяності та богоподібності» (с.16). Зазначено, що вербалний символ Ave Maria в масштабах світового художньо-естетичного універсу здобуває значення християнського інтертексту, який за висловом В. Бачинина набуває «смислів, цінностей та норм, втілених у знакових формах».

У світлі сакрального коду створено безліч артефактів, що виявляють різні інтерпретаційні шляхи та жанрове його втілення. Дослідниця представляє широку панорamu використання арт-зразків Ave Maria, розкриваючи його індивідуально-творчу сюжетну інтерпретацію у

художньому, літературному, кінематографічному, театральному та музичному мистецтвах.

Перелічуючи імена відомих художників (п.1.2.), які зверталися у своїх сюжетах до Богородичної тематики (с.18), мабуть варто було б згадати про іконопис українських майстрів, творчість яких віддзеркалювала шанобливе ставлення українців до Богородиці, адже в кожній українській хаті, ще від часів утвердження християнства, на почесному місці завжди була, прикрашена вишитим рушником, ікона образу Матері Божої, а то й і не одна. Уже в XVI-XVII ст. в Україні склалося декілька іконописних шкіл: в Києві, Волині, Полтавщині та Галичині.

У другому розділі авторка аналізує жанрове розмаїття музичних творів «Ave Maria» на текст латинської канонічної молитви, спираючись на критерій класифікації жанрової типології А.Сохора, який виділяє чотири основні категорії: а)культові та обрядові жанри; б)масово-побутові жанри; в)концертні жанри; г)театральні жанри. Аналізуючи строкату панораму арт-зразків «Ave Maria» дослідниця відзначає наявність творів з такою назвою у всіх чотирьох вище названих категоріях: від григоріанської монодії, меси (Дж. Палестріна, П'єр де ля Рю, Ф. де Пен'ялоса) - до концерту (А. Караманова, С. Тосіна), симфонічної поеми (Є. Станковича), кантатно-ораторіального жанру (О. Гохман).

У жанровому розмаїтті творів «Ave Maria» простежується проникнення католицького вербального символу в ареал світської музики, зокрема, як зазначає дослідниця, аж до використання у так званій «легкій» (естрадній) музиці (Розділ III). Авторка трактує наведений факт такого поширення Ave Maria як рідкісне феноменальне явище, принагідно вказавши, що початкові слова молитов Pater nos ter та Stabat Mater такого втілення у жанрі естрадної пісні не знайшли. (с. 34).

У стилевому аспекті дослідження спирається на методологічні принципи Є. Назайкінського, за якими стиль вказує на генезис музичного твору «генетичної сукупності», яка включає в себе спадщину композитора,

школи, напрямку, епохи. Авторка розглядає твори «Ave Maria» в основному в контексті історичного та національного генезису. Отже, жодне із ключових слів теми наукової роботи не залишається поза ретельним обґрунтуванням дослідниці.

Власне, детальному жанрово-стильовому аналізу музичних артефактів «Ave Maria» присвячені третій та четвертий розділи дисертації, зроблені п. О. Гоблик докладно, коректно і відповідно до тих завдань, які виділені у Вступі. Дисертантка простежує процес перетворення сакрального символу у програмну назву в інструментальній музиці, що сприяло налаштуванню уваги на духовно-релігійне спрямування її змісту та секуляризації музичних творів від жанрів церковної традиції (її архетипу – григоріантської монодії) - до світської музики, а пізніше і естрадної (с. 33-34). Особливо активізувався цей процес з початком XIX ст., який триває до сьогодення. Серед розглянутих творів зазначеного періоду - романтична духовна пісня і музичні молитви Ф. Шуберта, Г. Маршнера, П. Масканьї, Ф. П. Тості, а також «Ave Maria» як складова (VI ч.) драматичної кантати «Das Feuerkreuz» М. Бруха.

Дослідниця, спираючись на методологічне дослідження Г. Гансбурга, аналізує інтонаційні, фактурні, тональні модифікації у творах фортепіанних (від мініатюри – до варіацій), інструментально-ансамблевих та симфонічних жанрів. Переконливим видається і порівняння різних версій виконавських інтерпретацій (с.95-98).

Висновки дисертації як і її основні положення свідчать про наукову ерудицію, високий науковий потенціал авторки. Взагалі, для рецензованої дисертації характерна добротність, обдуманість та логічність викладу. Текст читається легко, написаний гарною літературною мовою, не позбавлений дидактичної спрямованості. Значний масив залученого до розгляду матеріалу та новизна поставлених завдань зумовлює необхідність озвучення уточнень, стосовно деяких положень дисертації.

1. До наданих дисертанткою цікавих прикладів використання сакрального символу Ave Maria в образотворчому та музичному мистецтвах

варто було згадати про величезний ресурс Богородичних пісень українського релігійної традиції, які виконувалися співцями-професіоналами (кобзарями, лірниками), взагалі освіченими людьми, а також входили у загально-мирський побут, що свідчить про те, що вони займали визначальне місце в українській духовній культурі й були виявом прагнення до пізнання Божої мудрості.

2. На ст. 91 авторка згадує вокальні інтерпретації славетних виконавців шубертівського шедевру «Ave Maria», у зв'язку з цим виникає питання: чи відомі дисертантці імена українських вокалістів, зокрема представників львівської вокальної школи, виконавців вказаного твір?

3. Чим керується дисертантка, спираючись у дослідженні стильових особливостей музичних артефактів на роботу Є. Назайкінського, оминувши відомі праці, присвячені всебічному розгляду поняття «стиль» І. Драч, І. Коханик, О. Коменди, Ю. Тюліна, С. Шипа і, зокрема, І. Щеголевської, яка у своїх працях та кандидатській дисертації «Гармонія як стильовий фактор у творчості українських композиторів» пропонує також визначення індивідуального стилю, стилю школи або напрямку, стилю епохи у їх взаємній обумовленості?

4. І питання узагальнено-філософського плану: давні мислителі, зокрема, Платон, про якого згадує в дослідженні авторка, Піфагор, св. Августин, Боецій, Дж. Царліно та багато ін. вважали, що музика повинна очищати душу на шляху досягнення духовного ідеалу та гармонії. – В якій мірі ця мета втілюється сучасними композиторами в контексті теми дисертаційного дослідження?

Однак, усі запитання носять уточнюючий характер, спрямовані на поглиблення зроблених автором висновків і не ставлять під сумнів цілісності, обґрунтованості аргументів та переконливості запропонованої наукової концепції.

Варто підкреслити, що результати дисертаційного дослідження адекватно відображені у дев'яти публікаціях автора й отримали належну

апробацію на восьми міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Автореферат стисло і концентровано передає основні положення дисертації.

У цілому, дисертаційне дослідження п. О. Гоблик – є вагомим внеском у розвиток вітчизняної мистецтвознавчої думки. Цінний науковий матеріал дисертаційної роботи може стати основою цікавої монографії.

Враховуючи все вищевказане, вважаю, що дисертація Гоблик Олександри Вікторівни “Музичні твори «Ave Maria»: жанрово-стильовий аспект”, представлена до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво, повністю відповідає вимогам, а її автор, безумовно, заслуговує присудження пошукового ступеня.

Офіційний опонент
доцент, кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музикознавства
ЛНУ імені Івана Франка

С.О. Салдан

